

Zbornik predstavlja značajan doprinos razumevanju odnosa građana i građanki prema konstelaciji demokratije u Srbiji. Radovi su argumentativni, odgovaraju akademskim normama i nude kompleksnu sliku o izabranom predmetu. Prilozi su komplementarni na taj način da time razvijaju neophodnu kompleksnost u predstavljanju demokratske transformacije u domaćem i evropskom kontekstu.

Dopisni član SANU, Alpar Lošonc

Radove u zborniku odlikuje tematska i stilska raznovrsnost, kao i kvalitet i originalnost naučnog pristupa. Sa jedne strane, to bi se moglo tumačiti kao odsustvo principa homogenosti, sa druge, pak, kao bogatstvo u različitosti mogućih interpretacija centralne teme. Svi se oni kritički odnose prema polaznoj istraživačkoj ideji – stavovima srpskog građanstva o trodecenijskoj demokratskoj transformaciji Srbije.

Prof. dr Dragan Todorović

Struktura zbornika ukazuje na analitički višeslojnu analizu istraživnog problema. Autori na koncizan i argumentovan način pristupaju analizi različitih tema od značaja za istraživanje stavova građana/ki prema procesu demokratizacije Srbije u protekle tri decenije i izvode utemeljene zaključke. Autore odlikuje sistematičnost, preciznost i jasnoća u pristupu predmeta istraživanja. Zbornik predstavlja dragocen doprinos razumevanju odnosa građana/ki Srbije prema procesu demokratizacije od uvođenja višepartijskog sistema do danas.

Dr Dejana Vukasović

Zbornik nastavlja tradiciju kvalitetnih istraživanja javnog mnjenja Centra za politikološka istraživanja i javno mnjenje Instituta društvenih nauka i doprinosi kontinuitetu saznanja u domenu politikoloških studija i istraživanja društvene tranzicije. Posebna vrednost zbornika je što nastavlja istraživanje važnih odrednica političke kulture i političkog života (autoritarnost, korupcija). Zaključci autora zbornika ujedno su korisne smernice i za šire područje nauka koje se bave politikom, kao što su sociologija i antropologija.

Dr Suzana Ignjatović

www.idn.org.rs

DEMOKRATSKE PROMENE U SRBIJI

Stavovi građana i građanki o demokratskoj transformaciji Srbije u protekle tri decenije

Urednici
Milica Joković Pantelić
Goran Bašić

Edicija Istraživanja

Radovi u ovom tematskom zborniku zasnovani su na podacima empirijskog istraživanja o stavovima građanki i građana Srbije o društvenim, ekonomskim i političkim promenama u Srbiji tokom protekle tri decenije, koje je 2022. godine sproveo Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje (CPIJM) Instituta društvenih nauka (IDN). Autori, svi saradnici CPIJM i stručnjaci u okviru različitih disciplina društvenih nauka, osvetljavaju transformaciju Srbije, pružajući, uprkos multidisciplinarnom karakteru zbornika, koherentnu analizu javnog mnjenja Srbije.

Ovim izdanjem u okviru edicije *Istraživanja*, IDN nastavlja da jača, podržava razvoj i sprovođenje empirijskih istraživanja. Ta istraživanja su zbog koncepcijske zahtevnosti i složene logistike dugo zapostavljena u društvenim naukama u Srbiji. Ona, međutim, uz teorijsku utemeljenost ideja, činjenice i validne podatke, prikupljene na osnovu savremene naučne metodologije, ostaju stubovi naučnog rada, ali i osnov za donošenje realnih i delotvornih preporuka i odluka u javnim politikama.

EDICIJA ISTRAŽIVANJA

DEMOKRATSKE PROMENE U SRBIJI

Stavovi građana i građanki o demokratskoj transformaciji Srbije
u protekle tri decenije

EDICIJA

Istraživanja

UREDNIKA EDICIJE

Dr Irena Ristić

IZDAVAČ

Institut društvenih nauka

Beograd, 2023.

ZA IZDAVAČA

Dr Goran Bašić

RECENZENTI

Dopisni član SANU Alpar Lošonc

Prof. dr Dragan Todorović

Dr Dejana Vukasović

Dr Suzana Ignjatović

ISBN 978-86-7093-265-4

Demokratske promene u Srbiji

STAVOVI GRAĐANA I GRAĐANKI O DEMOKRATSKOJ TRANSFORMACIJI SRBIJE U PROTEKLE TRI DECENIJE

UREDNICI

Milica Joković Pantelić

Goran Bašić

Beograd, 2023.

OGNJEN PRIBIĆEVIĆ

Naučni savetnik

Institut društvenih nauka, Beograd

ŽELJKA BUTUROVIĆ

Naučna saradnica

Institut društvenih nauka, Beograd

Rat u Ukrajini – Srbija ponovo na razmeđu između Istoka i Zapada*

Sažetak

Cilj ovog rada je da ukaže na moguće ishode rata u Ukrajini i njegove posledice na Srbiju. Analiziraju se razlike između Hladnog rata i ovog sadašnjeg sukoba velikih sila. Polazna hipoteza rada je da će konflikt između Zapada i Rusije dugo trajati, da je njegov ishod nepredvidljiv i da će suziti manevarski prostor za spoljnu politiku Srbije, koja je u poslednje dve decenije pokušavala da održi proces evropskih integracija ali i odbrani svoj teritorijalni integritet. Očekivano je da će rasti pritisak Zapada na Srbiju oko usklađivanja njene spoljne politike sa politikom EU ali i oko potpisivanja sporazuma sa tzv. Kosovom, koji će zahtevati od Srbije da se ne protivi uključivanju tzv. Kosova u međunarodne organizacije. Uprkos težini izbora sa kojim se Srbija suočava, mišljenja smo da je njeni politički i ekonomski interesi primarno vode u pravcu EU i Zapada. Pored ekonomskih i političkih razloga, Srbiju u pravcu EU vodi i njen geografski položaj, odnosno činjenica da se nalazi u Evropi, okružena zemljama koje pripadaju EU ili NATO-u.

Ključne reči: Zapad, SAD, NATO, Rusija, Ukrajina, Srbija

Uvodna razmatranja

Agresija Rusije na Ukrajinu 2022. godine dovela je svet na ivicu nuklearne katastrofe, prvi put od Kubanske krize iz 1962. godine. Za razliku od zapadnih vlada i teoretičara liberalizma (Ikenberry, 2020, 2022; Stent, 2019; Hill & Stent, 2022) koji smatraju da je uzrok rata Putinova (Vladimir Putin) želja da obnovi rusku imperiju, teoretičari realizma smatraju da je Zapad odgovoran za rat jer se, uvlačeći Ukrajinu u NATO, previše približio granicama Rusije, što ne bi bilo prihvatljivo ni drugim velikim silama (Mearsheimer, 2018, 2022; Kissinger, 2022). U suštini, problem oko Ukrajine je nastao kao posledica pogrešne politike Zapadnih sila nakon pobeđe u Hladnom ratu, kada one nisu našle odgovarajući način da inkorporiraju Rusiju u novu bezbednosnu arhitekturu Evrope.

U ratu u Ukrajini bore se ruske i ukrajinske trupe, ali to je zapravo rat između Zapada, predvođenog SAD, i Rusije jer je Ukrajina direktno zavisna od zapadne pomoći u novcu i oružju. Zapravo, Ukrajina ovaj rat ne bi mogla da vodi bez velike pomoći Zapada. Tokom rata i jedna i druga strana su menjale ciljeve – ruska od osvajanja cele Ukrajine do prisajedinjenja jugoistoka Ukrajine, gde uglavnom živi rusko stanovništvo, a zapadna od odbrane Ukrajine do želje da se sruši ruski predsednik. Nakon ruskih vojnih neuspeha krajem 2022. godine i pretnji upotrebom nuklearnog oružja, dve strane su konačno počele da shvataju da će pre ili kasnije morati da počnu sa pregovorima. Međutim, i posle rata svet će još dugo

* Rad je napisan u okviru Programa istraživanja Instituta društvenih nauka za 2023. godinu koji podržava Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

ostati podeljen, a odnosi Zapada i Rusije se u doglednoj budućnosti neće vratiti na period pre 24. februara 2022.

Rat u Ukrajini je teško pogodio Srbiju jer je suzio prostor za njenu politiku saradnje i sa Zapadom i sa Rusijom koja joj je omogućavala da čuva svoj evropski put, ali i da se bori za očuvanje svog teritorijalnog integriteta. Kako se rat produžavao, tako su rasli pritisci Zapada da Srbija uvede sankcije Rusiji i prihvati nezavisnost Kosova. Ovakvi pritisci vode ka njenoj unutrašnjoj nestabilnosti sa nesagledivim posledicama po samu Srbiju, kao i region u celini.

Cilj ovog rada je da ukaže na razlike između Hladnog rata i sadašnjeg konflikta između Zapada i Rusije, na moguće ishode rata i njegove posledice na Srbiju.

Razlike između hladnog rata i sadašnjeg sukoba velikih sila u Ukrajini

Najvažnija razlika između sadašnjeg konflikta Zapada i Rusije u odnosu na Hladni rat je u tome što je, uprkos tadašnjoj konfrontaciji, postojala stalna komunikacija između odrgovarajućih službi SAD i Rusije, tj. u svakom trenutku postojala je otvorena veza između Vašingtona i Moskve koja je služila da spreči eventualnu nuklearnu katastrofu. Odsustvo komunikacije između nuklearnih sila je veoma opasno jer otvara mogućnost da do međusobnog nuklearnog uništenja dođe ne samo kao rezultat namere već i nesporazuma. Otvoreni kanali komunikacije omogućavaju upravo da se nesporazumi izbegnu.

Česte ruske pretnje, posebno bivšeg predsednika Medvedeva (Dmitri Medvedev), upotrebom nuklearnog oružja u ukrajinskom sukobu jasno govore o tome da gotovo cele prethodne godine ova komunikacija nije postojala, što ovaj konflikt i čini toliko opasnim po sudbinu čitavog čovečanstva. Američki državni sekretar Blinken (Antony Blinken) je tek krajem septembra, dakle više od pola godine nakon izbijanja sukoba, potvrdio da su Vašington i Moskva bili u kontaktu zbog pretnji nuklearnim oružjem (Politika, 2022). Krajem februara 2023. američki predsednik Bajden (Joseph Biden) je posetio Ukrajinu i tom prilikom ponovio snažnu podršku njenoj borbi protiv Rusije, a predsednik Putin je u svom govoru samo dan kasnije optužio Zapad da podstiče rat u Ukrajini kako bi uništio Rusiju. Jedna od retkih dobrih vesti koja je tih dana došla sa zaraćenog područja jeste upravo ta da je američka strana obavestila rusku da će do posete doći, kako bi se osigurala bezbednost američkog predsednika. To opet potvrđuje da su dve strane počele međusobno da komuniciraju uprkos konfliktu.

Druga značajna razlika je u tome što je tokom Hladnog rata Rusija imala mnogo veći broj država na svojoj strani nego u ovom konfliktu. I dok u toku sadašnjeg rata većina sveta osuđuje rusku invaziju na Ukrajinu, iza Rusije su stale samo Belorusija, Eritreja, Sirija, Nikaragva i Severna Koreja, za vreme Hladnog rata tadašnji Sovjetski Savez su podržavale socijalističke države Istočne Evrope i brojne nerazvijene afričke i azijske zemlje. Nasuprot tome, tokom sadašnjeg rata u Ukrajini vodeće zemlje tzv. Globalnog juga, Kina, Indija i Brazil, uzdržavale su se 2022. i početkom 2023. tokom glasanja u UN, ne zbog toga što imaju simpatije za Rusku agresiju na Ukrajinu koliko zbog toga što i na taj način izražavaju suprotstavljanje američkoj hegemoniji u svetu.

Na osnovu ovog poređenja sa periodom Hladnog rata i dosadašnjeg toka rata u Ukrajini, može se izvesti nekoliko zaključaka. Prvo, u ovom trenutku teško je predvideti koliko će

trajati same ratne operacije, ali nije realno očekivati da će konflikt između Rusije i Zapada uskoro prestati. Dosadašnja istorija je pokazala da se ratovi najbrže završavaju kada je jedna strana dominantna. Sve ukazuje da to ovde nije slučaj. Na početku rata mnogi su očekivali da će Rusija brzo osvojiti Ukrajinu, međutim, razvoj događaja je pokazao da su sukobljene strane mnogo izjednačenije nego što se mislilo. Najvažniji razlog za takav razvoj situacije na rataštu je stalno naoružavanje Ukrajine od strane Zapada.

Drugo, u prvoj fazi ovog konflikta koji je započeo ruskom agresijom na Ukrajinu veće ekonomske probleme će imati Zapadne zemlje, posebno one koje energetski zavise od Rusije, dok će, kako konflikt bude trajao, sve više trpeti Rusija, koja će teško uspeti da u Kini i drugim zemljama tzv. Globalnog juga nadomesti savremene tehnologije koje je do sada nalazila na Zapadu i u Japanu. Neočekivano blaga zima u Evropi takođe nije išla naruku Rusiji jer je stanovništvo Zapadne Evrope ostalo delimično pošteđeno najtežih posledica raskida energetskih veza sa Rusijom.

Treće, uprkos nuklearnim pretnjama koje su dolazile s Ruske strane, najverovatnije da će svet ipak i ovaj put izbeći nuklearnu katastrofu. Na to je, u svakom slučaju, značajno uticala Kina, ali i druge uticajne države poput Indije, Brazila i Turske, koje su jasno stavile do znanja Rusiji šta su njihove crvene linije ruskoj podršci u konfliktu – a to je upotreba nuklearnog oružja, o čemu govori i izjava kineskog predsednika Si Đinpinga (Xi Jinping) tokom posete nemačkog kancelara Šolca (Scholz) Kini 3. i 4. novembra 2022. godine (B92, 2022). Mogućnost upotrebe nuklearnog oružja ipak ne treba potpuno isključiti, posebno u slučaju ako Ukrajina počne da ostvaruje veće ratne uspehe na teritoriji četiri otcepljene oblasti koje su se pripojile Rusiji ili u slučaju ako Rusija odluči da upotrebi taktičko nuklearno oružje protiv nekih od zemalja odakle dolazi NATO naoružanje u Ukrajinu, jer bi tada NATO bio prinuđen da reaguje na istovetan način (Mearsheimer, 2022).

Četvrto, za očekivati je da u doglednoj budućnosti započinu pregovori oko uspostavljanja mira i mogućeg kompromisa. Na takav zaključak navodi izjava ruskog ministra spoljnih poslova Lavrova (Sergey Lavrov) da je Rusija: „spremna za pregovore sa Zapadom ako uzmu u obzir interese Rusije i njene bezbednosti“ (Danas, 2022a). S druge strane, provladin „Vašington post“ je početkom novembra 2022. objavio da su američki zvaničnici ohrabrivali predstavnike vlade Ukrajine da prihvate razgovore sa Moskvom oko mira i da ne postavljaju više kao uslov smenu Putina (The Washington Post, 2022). Naravno da su ove izjave u suprotnosti sa onim što su Moskva i Vašington izjavljivali na početku rata, ali je očigledno da su sam tok rata u Ukrajini, koji nije išao u pravcu u kome je Putin želeo, kao i sve veća podeljenost u SAD oko finansiranja rata, i jednu i drugu stranu vodili u pravcu traženja razgovora i kompromisa do koga svakako neće biti lako doći posle maksimalističkih ciljeva obe strane koje će sada morati da smanje svoja očekivanja. Ipak, bar za sada se ne vide obrisi mogućeg kompromisa, budući da se Rusija sigurno neće odreći teritorija koje je anektirala, a Ukrajina ne pokazuje spremnost da se odrekne značajnog dela svoje teritorije zarad uspostavljanja mira.

S druge strane, ne treba zanemariti ni uticaj radikalne struje u američkoj spoljnoj politici koja svakako vidi i potencijalnu korist u produžavanju rata i vojnom i ekonomskom iznurivanju Rusije. Primera radi, nakon ruskog povlačenja iz grada Hersona početkom novembra, ponovo su se pojavili nepromišljeni glasovi u SAD i Ukrajini da je možda to trenutak da se Rusija konačno porazi. Takve ambicije bi samo vodile daljoj frustraciji Putina, koji bi se, ukoliko bi poraz na bojnom polju postao izvestan, mogao odlučiti za upotrebu nuklearnog

oružja, što bi na kraju imalo sasvim izvestan ishod koji malo ko želi da doživi. Ostaje nam se da se nadamo da takve nerealne ambicije neće postati i deo zvanične politike SAD i njenih zapadnih saveznika.

I peto, na mir i rat u Ukrajini će u velikoj meri uticati dalji razvoj unutrašnje političke situacije u SAD, odnosno rezultat međuizbora 2022. za Kongres i predsedničkih izbora 2024. Obe partije, i republikanci i demokrate, doživljavaju Rusiju kao arhineprijatelja (Pribičević, 2021: 93–94) i podržavaju Ukrajinu. Međutim, i dalje se mogu prepoznati protivrečne tendencije globalizma i izolacionizma u američkom javnom mnjenju (Norris & Inglehart, 2019: 52, 89, 258; Pribicevic, 2020: 477; Ignjatović & Buturović, 2017: 399). Tako, iako podrška oružanoj pomoći Ukrajini slabi, istraživanje američkog javnog mnjenja iz 2023. godine pokazuje da 49% punoletnih Amerikanaca podržava američko slanje oružja Ukrajini, dok ga 29% ne podržava a 22% je neopredeljeno (PBS, 2023). Generalno govoreći, podrška Ukrajini je nešto veća među glasačima Demokrata, pa se postavlja pitanje da li bi republikanci, ukoliko pobede na predsedničkim izborima 2024, nastavili sa Bajdenovom politikom finansiranja rata, posebno u sadašnjem iznosu i obimu.

Pitanje odnosa SAD prema Rusiji i Ukrajini će svakako dobijati na značaju sve više kako se budu približavali predsednički izbori 2024. godine, kada će kandidati i jedne i druge partije želeći da se prikažu biračima kao političari koji pre svega brinu o interesima građana SAD (Buturović & Mijić, 2017: 189), a ne nekih drugih država, ma kako one bile značajne. Naravno, tu je pre svega reč o sredstvima iz budžeta i da li ona idu u domaće projekte ili su namenjena za pomoć drugim državama, u ovom slučaju Ukrajini. Stav da Amerika treba da se više bavi svojim a manje međunarodnim problemima je naročito prisutan među nekadašnjim glasačima Donalda Trampa (Donald Trump) koji su bili presudni za njegovu pobjedu na izborima u državama kao što su Pensilvanija, Viskonsin i Mičigen (Pribičević, 2022: 335). Imajući ovo u vidu, za očekivati je da će Bajdenova administracija vršiti pritisak na Ukrajinu da tokom 2023. započne pregovore sa Rusijom kako bi se smanjila sredstva koja ona izdvaja za finansiranje rata u Ukrajini pred predsedničke izbore 2024. godine.

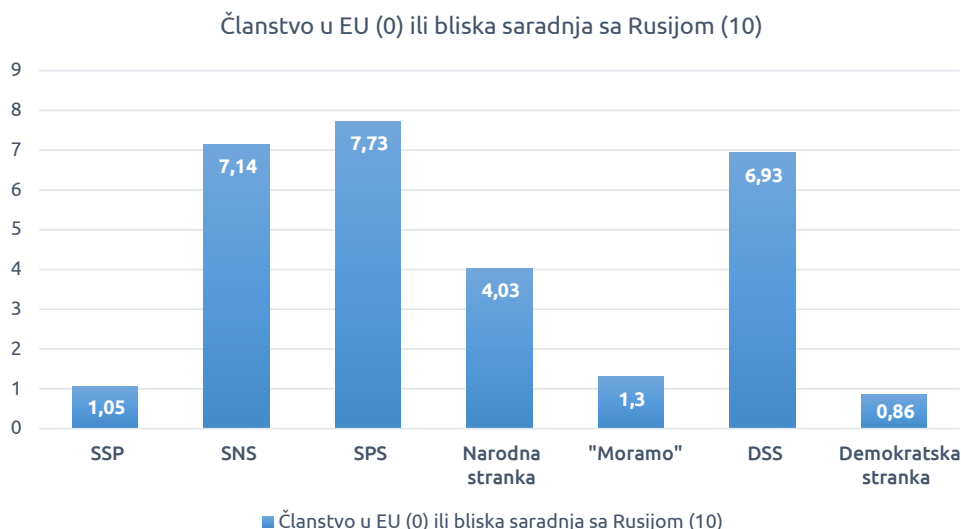
Uticaj rata u Ukrajini na Srbiju

Područje Zapadnog Balkana nema za Rusiju značaj kao Ukrajina ali je važno iz više razloga. Najveći značaj ima Srbija kao najveća zemlja regiona. U poslednjih godinu dana Srbija je postala još važnija država za Rusiju jer je jedina zemlja u Evropi, osim Belorusije, koja joj nije uvela sankcije. Pored želje da zadrži dobre odnose sa Srbijom, drugi važan cilj Rusije na Zapadnom Balkanu je da spreči ulazak Srbije i BiH u NATO ali i EU, jer bi eventualnim ulaskom BiH i Srbije u vojno-političke integracije Zapada značajno oslabile pozicije Moskve u ovom delu Evrope (Bieber, 2019: 105; Samorukov, 2019).

Rusija ima širok politički prostor za uticaj na Srbiju jer, kao stalna članica Saveta bezbednosti UN sa pravom veta, ne dozvoljava da se u UN pokrene pitanje članstva tzv. Kosova u UN. Takođe, Srbija gotovo u potpunosti energetski zavisi od snabdevanja gasom koji dolazi iz Rusije. S druge strane, predugo čekanje Srbije na ulazak u EU tokom koga je Brisel u velikoj meri izgubio svoj raniji uticaj na Beograd, kao i sve izraženije simpatije naroda ali i vladajuće elite prema Rusiji, dali su Moskvi u poslednjoj deceniji nove instrumente za uticaj na ovom području.

Kao posledicu svega toga, brojna istraživanja javnog mnjenja potvrđuju negativan trend u stavovima građana Srbije prema EU. Na primer, u istraživanju IPSOS-a u aprilu 2022. godine protiv evropskih integracija se izjasnilo čak 44 odsto građana, dok je 35 odsto bilo za, a ostalih 21 odsto nije znalo ili nije želelo da se izjasni (Danas, 2022b). S druge strane, istraživanja Ministarstva za evropsku integraciju iz decembra 2022. godine pokazuju da 43 odsto punoletnih građana podržava članstvo u EU, dok se 32 odsto protivi tom članstvu. (Ministarstvo za evropske integracije Srbije, 2022). Međutim, i ovo istraživanje pokazuje jasan trend pada podrške članstvu u EU. Primera radi, u novembru 2009. godine se na identično pitanje čak 73 odsto građana izjasnilo da podržava članstvo u EU, dok je 12 odsto bilo protiv. Ovakvom raspoloženju građana doprinela je i sadašnja Vlada u Srbiji, koja je preko medija pod svojom kontrolom u velikoj meri kreirala atmosferu u kojoj se na Rusiju gleda kao na istinskog prijatelja, a na Zapad kao nužnog ali nevoljenog partnera (Talas, 2019).

Koristeći podatke anketnog onlajn istraživanja pod nazivom „Vrednosni stavovi građana i građanki o demokratskoj transformaciji Srbije u protekle tri decenije (1990–2022)“, koje je 2022. godine sproveo Centar za politikoška istraživanja i javnog mnjenje Instituta društvenih nauka, ustanovili smo da se na skali od 0 (članstvo u EU) do 10 (bliska saradnja sa Rusijom) simpatizeri niza stranaka, od onih u vlasti do onih u opoziciji, pronalaze bliže Rusiji nego EU (Grafikon 1). To je pre svega slučaj sa simpatizerima Srpske napredne stranke (prosecan rejting 7,14), Socijalističke partije Srbije (7,73) i Demokratske stranke Srbije (6,93)¹, dok su simpatizeri Demokratske stranke (0,86), Stranke slobode i pravde (1,05) i koalicije „Moramo“ (1,30) dosta bliži EU. Ove stranke su na parlamentarnim izborima 2022. godine osvojile daleko manji broj glasova.

Grafikon 1. Šta je za Srbiju važnije: članstvo u EU ili bliska saradnja sa Rusijom?

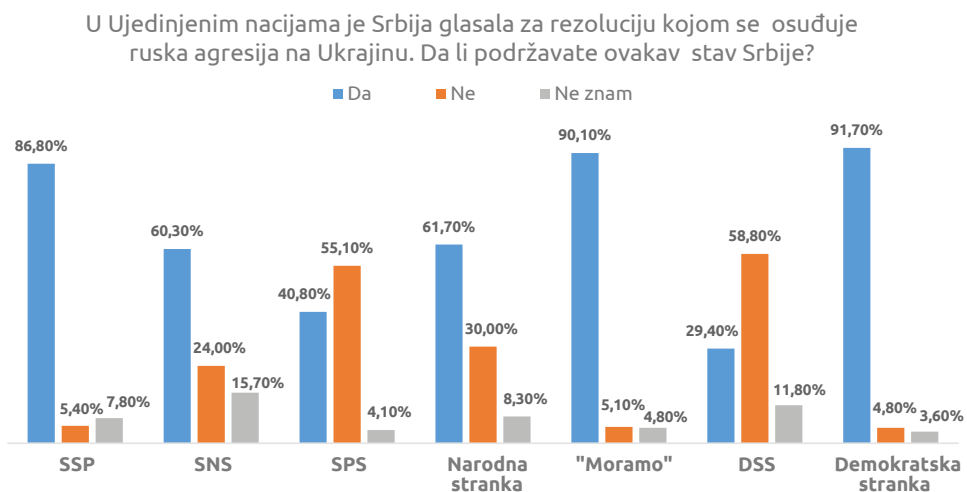
¹ U našem uzorku jedan broj stranaka nije bio zastupljen sa dovoljno velikim brojem simpatizera. Zbog toga navodimo samo rezultate stranaka koje su u uzorku bile prisutne sa većim brojem simpatizera.

Prorusko raspoloženje u Srbiji se još više uvećalo nakon zahteva Zapada da Srbija uvede sankcije Rusiji. To je građane Srbije podsetilo na bombardovanje NATO-a i sankcije koje su Srbiji uvedene devedesetih godina prošlog veka. Osim toga, za razliku od većine evropskih zemalja, srpsko javno mnjenje je, pored vladinih i opozicionih medija, u značajnoj meri izloženo i informacijama iz proruskih medija. Sve ovo je uticalo na to da većina građana u Srbiji podržava Rusiju u ratu sa Ukrajinom i protivi se uvođenju sankcija Rusiji, čak i po cenu zaustavljanja procesa evropskih integracija.

Ovo potvrđuju i rezultati pomenutog istraživanja javnog mnjenja Instituta društvenih nauka. Dok, osim u slučaju SPS-a, većina simpatizera svih stranaka podržava osudu ruske agresije na Ukrajinu u Ujedinjenim nacijama (Grafikon 2), ogromna većina simpatizera Srpske napredne stranke (89%), Socijalističke partije Srbije (94%) i Demokratske stranke Srbije (92%) u našem uzorku se protivi uvođenju sankcija Rusiji (Grafikon 3). Dodatno, uslovljavanje integracije Srbije u EU uvođenjem sankcija Rusiji ima kontraefekat i smanjuje podršku uvođenju sankcija (Grafikon 4) i kod prozapadno orijentisanih stranaka. U slučaju Demokratske stranke, na primer, podrška uvođenju sankcija Rusiji pada sa 60% na 24% ako su te iste sankcije uslov za integracije.

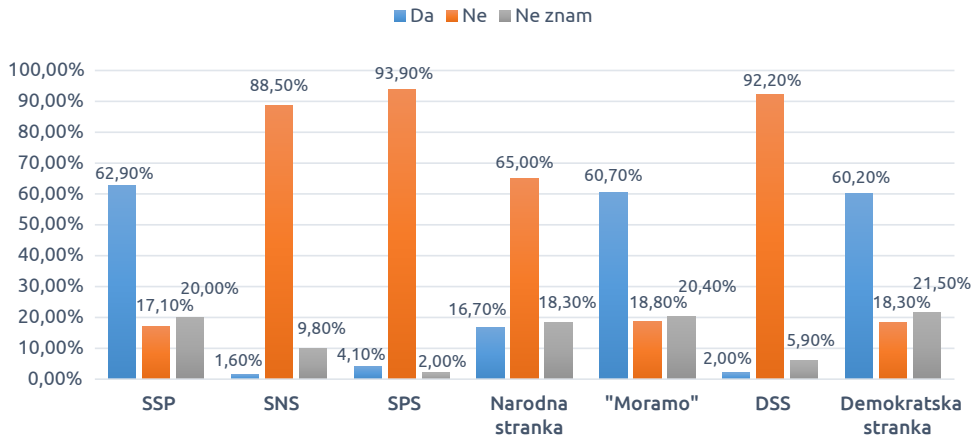
Prilikom analize ovih podataka o javnom mnjenju treba imati u vidu da ovo istraživanje Instituta društvenih nauka nije rađeno na slučajnom već na prevashodno prigodnom uzorku. Pošto zbirni rezultati, stoga, nisu reprezentativni, mi smo ih prikazali po pojedinačnim strankama. Na taj način se znatno redukuje problem reprezentativnosti.

Mimo toga, ne treba zaboraviti da prosečan građanin malo zna o dešavanjima u svetu i da rezultati ispitivanja uveliko zavise od načina na koji su pitanja postavljena i trenutka u kome se rade. Najzad, veliki uticaj na javno mnjenje u Srbiji oduvek su imali njeni lideri (Stojilković, 2017), tako da se u narednom periodu može očekivati porast popularnosti EU nakon izjava predsednika Vučića da Srbija teško može bez EU i njegovih pohvala donaciji EU od 165 miliona evra u njen energetska sistem. Iz svih ovih razloga, mi anketne podatke koristimo kao dopunu a ne kao osnovu razumevanja srpske političke situacije.

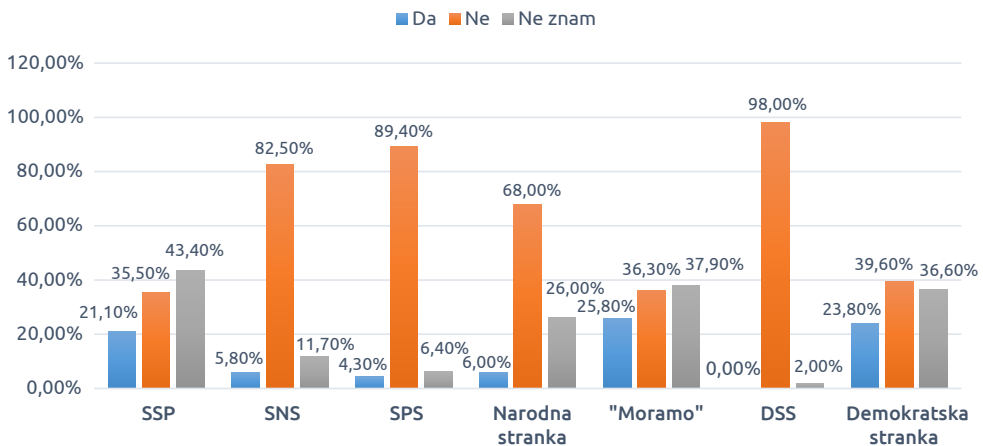
Grafikon 2. U Ujedinjenim nacijama je Srbija glasala za rezoluciju kojom se osuđuje ruska agresija na Ukrajinu. Da li podržavate ovakav stav Srbije?

Da li smatrate da bi Srbija trebalo da uvede sankcije Rusiji?

Grafikon 3. Da li smatrate da bi Srbija trebalo da uvede sankcije Rusiji?

Da li smatrate da bi Srbija trebalo da uvede sankcije Rusiji ukoliko se to postavi kao uslov za dalje integracije Srbije u EU?

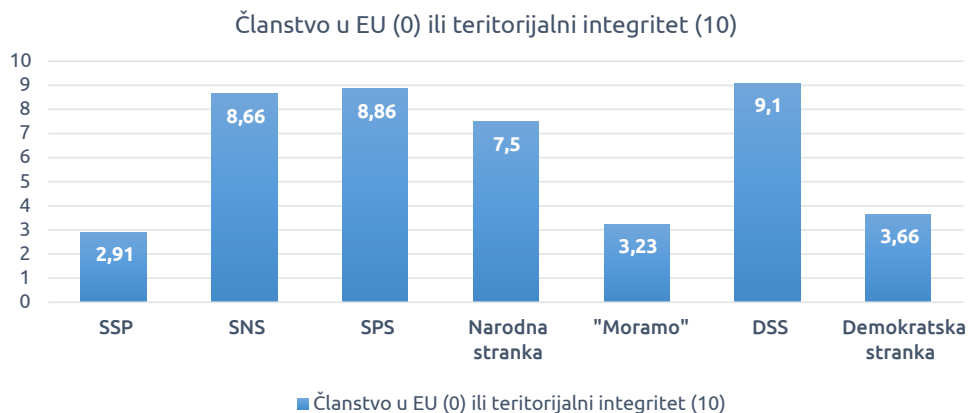

Grafikon 4. Da li smatrate da bi Srbija trebalo da uvede sankcije Rusije ukoliko se to postavi kao uslov za dalje integracije Srbije u EU?

Nakon agresije Rusije na Ukrajinu, Srbija je u svom prvom, zvaničnom stavu od 25.2. 2022. podržala teritorijalni integritet Ukrajine ali nije osudila agresiju Rusije. Ipak, nakon velikih pritisaka od strane SAD i EU, Srbija se tokom 2022. još tri puta pridružila Zapadnim zemljama u osudi Ruske agresije u UN. Zapad je pozdravio reakciju Srbije, ali su njegovi predstavnici više puta naglasili da će Srbija, ukoliko želi da nastavi put ka EU, morati da uvede sankcije Rusiji. Odluku Srbije da glasa sa Zapadnim zemljama u UN, posebno je pozdravio Vašington. Specijalni izaslanik za Zapadni Balkan Eskobar (Gabriel Escobar) je tu odluku nazvao „seizmičkom promenom“, ali i dodao „da je danas pitanje kako Srbiju privući zapadnim demokratskim državama gde je oduvek bila i gde pripada“ (Blic, 2022a).

Vrlo brzo nakon izbijanja rata u Ukrajini, EU i SAD su vratile u fokus svog interesovanja i pitanje Kosova i Metohije. To je učinjeno zbog toga što se Putin u svojim obraćanjima javnosti nakon izbijanja rata u Ukrajini vrlo često pozivao na slučaj tzv. Kosova i isticao da su četiri oblasti naseljene ruskim stanovništvom imale pravo da proglase nezavisnost po istom principu po kome je to učinilo tzv. Kosovo i bilo priznato od strane Zapada. Da bi mu izbile ovaj argument, Zapadne zemlje su počele da pritiskaju Srbiju da što pre završi pregovore sa tzv. Kosovom i potpiše sporazum koji bi u svojoj završnoj fazi uključivao i saglasnost Srbije za ulazak tzv. Kosova u međunarodne organizacije.

Pomenuto istraživanje javnog mnjenja Instituta društvenih nauka pokazuje da građani Srbije nisu spremni da prihvate ovakav sporazum ni po cenu odustajanja od evrointegracija. Kada se ispitanicima ponudi da pozicioniraju sebe na skali od 0 (članstvo u EU) do 10 (teritorijalni integritet), simpatizeri niza stranaka pozicioniraju sebe bliže polu teritorijalnog integriteta (Grafikon 5). To je posebno slučaj sa simpatizerima najvećih stranaka: Srpske napredne stranke (srednja pozicija 8,66), Socijalističke partije Srbije (8,66), ali i nekih opozicionih stranaka, kao što su Demokratska stranka Srbije (9,1) i Narodna stranka (7,5). Samo su simpatizeri Demokratske stranke (3,66), koalicije „Moramo“ (3,23) i Stranke slobode i pravde (2,91) pozicionirali sebe bliže članstvu u EU nego teritorijalnom integritetu, a čak su i oni, u proseku, bliži sredini skale (članstvo u EU jednako bitno kao teritorijalni integritet) nego njenom polu.

Grafikon 5. Šta je za Srbiju važnije: članstvo u EU ili teritorijalni integritet?

Sa razvojem rata u Ukrajini rastao je i pritisak na Srbiju da što pre zaključi sporazum sa tzv. Kosovom. Tako je Evropski parlament 6. jula 2022. doneo rezoluciju u kojoj se kaže da bi konačni sporazum između Srbije i Kosova trebalo da bude zasnovan na međusobnom priznanju. Ovo je bio prvi put da zvanični dokument jedne evropske institucije spominje međusobno priznanje Srbije i tzv. Kosova. Iako rezolucije EP nisu pravno obavezujuće za zemlje članice i druge institucije EU, ovaj dokument svakako predstavlja dodatni pritisak na Srbiju i još jednom pokazuje nerazumevanje EU za ozbiljnost situacije u kojoj se nalazi ne samo Srbija nego pre svega sama Unija nakon izbijanja rata u Ukrajini. Ovakvim stavom EP samo dodatno gura Srbiju od sebe umesto da učini potpuno suprotno, i to pre svega zbog svojih geostrateških razloga – da privuče Srbiju na svoju stranu nakon agresije Rusije na Ukrajinu. Krajem 2022. pojavio se i tzv. nemačko-francuski predlog razrešenja kosovske

krize koji veoma podseća na model dve Nemačke iz sedamdesetih godina prošlog veka i podrazumeva ulazak tzv. Kosova u UN i ubrzani prijem Srbije u EU, ali bez precizno definisanog vremenskog roka. Krajem novembra 2022. EP je doneo novu rezoluciju kojom se dalji napredak Srbije u evrointegracijama uslovljava uvođenjem sankcija Rusiji.

Tako se Srbija po ko zna koji put u svojoj novijoj istoriji našla pod pritiscima da izabere stranu u sukobu velikih sila, što direktno podriva suštinu njene spoljne politike koja se posle 2000. zasniva na odbrani teritorijalnog integriteta i putu ka članstvu u EU. Opređenjem za Zapadnu stranu, Srbija bi izgubila podršku Rusije, zahvaljujući kojoj Kosovo nije primljeno u UN, a, s druge strane, podržavanjem Rusije Srbija direktno ugrožava svoje vitalne ekonomske interese koji su dominantno vezani za EU. Tako, na primer, trgovina sa EU čini više od 60% ukupne trgovinske razmene Srbije sa svetom, čak 68% direktnih stranih investicija dolazi iz zemalja članica EU, a samo nemačke kompanije u Srbiji zapošljavaju oko 100.000 radnika. Veliko je pitanje koliko bi Srbija uopšte mogla da normalno funkcioniše kao država bez saradnje i komunikacije sa zemljama EU. Prilikom potpisivanja paketa energetske pomoći Srbiji od strane EU u vrednosti od 165 miliona evra, predsednik Srbije Aleksandar Vučić je rekao da Srbija umnogome zavisi od EU i da bez nje teško može napred (Kurir, 2023). Takođe, Predsednik Vučić je više puta ponovio da Srbija nije politički neutralna već jasno opredeljena za put koji vodi ka punopravnom članstvu u EU (Blic, 2022b). Međutim, za očekivati je da će se nastaviti i pritisci Zapadnih zemalja da Srbija uvede sankcije Rusiji. Na takav zaključak navodi i izjava visokih predstavnika EU za zajedničku spoljnu politiku i bezbednost Borelja, i evropskog komesara za proširenje, Varheljia, koji su rekli da očekuju da se Srbija uskladi sa sankcijama EU protiv Rusije (Blic, 2022c). Ovaj stav ponovio je i nemački kancelar Šolc tokom svoje posete Srbiji 10. juna 2022, kao i američki posrednik u dijalogu između Beograda i Prištine, Gabriel Eskobar, početkom decembra 2022. (N1, 2022).

Imajući u vidu složenu situaciju u kojoj se nalazi, izvesno je da Srbija neće još dugo moći da nastavi sa dosadašnjom politikom saradnje i sa Zapadom i sa Rusijom. Očekivano produžavanje sukoba u Ukrajini sužavaće prostor za ovu politiku i na kraju primorati Srbiju da se opredeli za jednu od dve sukobljene strane. Koji god stav da zauzme u tom slučaju, biće to potencijalno izvor unutrašnje nestabilnosti sa teškim posledicama po njenu unutrašnju bezbednost, ali i bezbednost u čitavom regionu, o čemu ubedljivo govore i rezultati istraživanja javnog mnjenja koje smo naveli u dosadašnjem radu.

Uprkos njenom nastojanju da izbegne uvođenje sankcija Rusiji, smatramo da će produžavanje velike konfrontacije između Zapada i Rusije u vezi sa ratom u Ukrajini primarno voditi Srbiju u pravcu EU i Zapada, o čemu smo detaljno govorili u radu. Takođe, prilikom svog izbora Srbija mora da vodi računa i o ekonomskoj snazi strana u konfliktu u Ukrajini. U akademskoj literaturi koja se bavi odnosima između Zapada i Rusije ne dovodi se u pitanje povratak Rusije na međunarodnu scenu u poslednjoj deceniji i njen rastući uticaj, kao i nuklearni potencijali i pravo veta kojim raspolaže, ali se ukazuje na slabljenje ekonomske moći te zemlje koje nije uzrokovano samo ekonomskim sankcijama nametnutim od strane Zapada (Legvold, 2016: 10–54). Posebno ubedljivo zvuče podaci Međunarodnog monetarnog fonda o bruto društvenom proizvodu zemalja prema kojima se 2018. godine, dakle pre virusa korona i izbijanja rata u Ukrajini, Rusija nalazila tek na 11. mestu, iza Brazila, Kanade ili Italije, na primer (IMF, 2019). Samo ekonomija UK je snažnija od ruske ekonomije, govore ovi podaci. Još je ubedljiviji podatak da je ruska ekonomija u nivou ekonomije Njujorka a nešto slabija od Teksasa i Kalifornije.

Pored ekonomskih i političkih razloga, Srbiju u pravcu EU vodi i njen geografski položaj, odnosno činjenica da se nalazi u Evropi, okružena zemljama koje pripadaju EU ili NATO-u. Geografski položaj jedne države posebno dolazi do izražaja tokom ratova, jer tada se računa samo ko je s kim i gde se nalazi. Otuda je i očekivan pritisak Zapada na Srbiju da se izjasni gde pripada i sva njena nastojanja da objasni svoju politiku ne nailaze na preterano razumevanje kod Zapadnih zemalja. S druge strane, Zapadne zemlje ne mogu ni previše pritiskati Srbiju jer bi to moglo dovesti do njene unutrašnje nestabilnosti koju bi druga, ruska strana mogla da iskoristi u svoju korist. Ipak, ratovi imaju svoju logiku i teško je očekivati da će u perspektivi Zapad imati previše razumevanja za nijanse srpske pozicije, poput one da je ona politički opredeljena za Zapad ali i vojno neutralna i da zato ne može da uvede sankcije Rusiji.

Novi veoma značajan faktor u odnosima Zapada i Srbije je i pozitivan razvoj u odnosu između SAD i Srbije početkom 2023. Nakon dve decenije koje su obeležile snažna američka podrška nezavisnosti tzv. Kosova, došlo je do otopljanja odnosa u vreme Trampove administracije. Srbija sada ponovo nailazi na nešto veće razumevanje SAD kada su u pitanju oba ključna pitanja koja se pred nju postavljaju: uvođenje sankcija Rusiji i potpisivanje sporazuma sa tzv. Kosovom. Predstavnici SAD su više puta početkom 2023. godine istakli da je Srbija konstruktivniji partner nego Kurtijeva vlada u Prištini, pozdravili su napore Srbije da diversifikuje svoje snabdevače energentima, kao i njeno nastojanje da se uskladi sa spoljnom politikom EU prema Rusiji. Prilikom susreta sa predsednikom Vučićem na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji, američki državni sekretar Blinken je rekao: „Razgovarali smo o značaju normalizacije odnosa sa Kosovom i ja sam preneo našu zahvalnost za kontinuiranu podršku Srbije Ukrajini” (Blic, 2023). Ovo je bio prvi put da se neki visoki zapadni zvaničnik na ovaj način pozitivno izjasnio u vezi sa politikom Srbije prema ratu u Ukrajini. Novina je tim značajnija što Srbija praktično ništa nije promenila u svojoj politici prema ratu od njegovog početka. Dakle, osudila je rusku invaziju ali nije uvela sankcije Rusiji, što je bio najčešći zahtev Zapada prema njoj prethodnih godinu dana.

Međutim, najveći zaokret se pojavio u američkom stavu prema tzv. Kosovu. Krajem januara 2023. godine mediji su objavili da je ministarstvima nekoliko zemalja članica Saveta Evrope upućena nota od strane ambasada SAD da se „pitanje ulaska tzv. Kosova u članstvo Saveta Evrope ne stavlja na dnevi red sve dok Kosovo ne usvoji konstruktivniji stav o Zajednici srpskih opština (ZSO), čime bi se otvorio put za predlog osnovnog sporazuma Beograda i Prištine” (Politika, 2023). Takođe, američki pregovarač za Kosovo Eskobar je, ne baš diplomatski, rekao da će Zajednica srpskih opština na severu Kosova biti uspostavljena sa Kurtijevom vladom ili bez nje, dok je Tviter stranica američke ambasade u Srbiji 1. marta 2023. istakla njegov stav da je „uspostavljanje ZSO obaveza. To je deo Briselskog sporazuma. To je deo novog osnovnog sporazuma. To je deo politike svake zemlje Kvinte, a nalazi se i u zaključcima Evropskog saveta. To je realnost”. Stoga se stiče utisak da je američka strana odlučila da slabljenje pozicija Rusije u Evropi iskoristi ne da kazni Srbiju zbog njenog odbijanja da Moskvi uvede sankcije već za privlačenje Srbije na svoju stranu. Tako se samo potvrđuje ono o čemu smo već govorili, a to je da su u vreme ratova ključni faktori geografija i ekonomska moć jedne države, te da je Amerika, kada je reč o regionu Zapadnog Balkana, usmeravajući se više ka Srbiji a manje ka tzv. Kosovu, uskladila svoju spoljnu politiku sa realnim odnosom snaga u ovom području. Naravno, sve to ne dovodi u pitanje podršku SAD i drugih Zapadnih zemalja nezavisnosti tzv. Kosova. S druge strane,

za očekivati je da će se Srbija, vodeći se svojim interesima, takođe sve više usmeravati ka najvećoj svetskoj sili, razumevajući da će ona i dalje ključno uticati na oblikovanja sveta pa tako i regiona Zapadnog Balkana.

Zaključak

Ratom u Ukrajini svet je, sedamdeset godina posle Drugog svetskog rata, ušao u jednu novu fazu svog razvoja. Završena je era koju je obeležio niz konflikata, poput onih u Vijetnamu, na Bliskom istoku i Avganistanu, od kojih nijedan nije eskalirao u direktan sukob velikih sila. Sada je po prvi put upotreba nuklearnog oružja postala moguća u najvećem konfliktu velikih sila nakon Drugog svetskog rata.

Rat u Ukrajini je takođe već u prvoj godini svog trajanja u velikoj meri pomerio Rusiju ka Aziji i pokidao njene veze sa Evropom. S druge strane, uništenjem Severnog toka poništene su decenije energetske saradnje između Rusije i Evrope koja se još više u svakom pogledu vezala za Ameriku. Najzad, praktično sve zemlje Evrope su se postrojile iza Ukrajine i ova podela će umnogome obeležiti naredne decenije pred nama. U ovim okvirima i Srbija mora tražiti svoje mesto, a ono se mnogo više nalazi na Zapadu nego na Istoku sveta. Pored ekonomskih i političkih razloga, Srbiju u pravcu Zapada vodi i njen geografski položaj, odnosno činjenica da se nalazi u Evropi, okružena zemljama koje su u EU ili NATO-u. Svaka drugačija orijentacija vodi Srbiju ponovo u izolaciju.

LITERATURA

- BBC. (2022, November 8). Ukraine war: US confirms 'communications' with Kremlin. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-63551133>
- Bieber, F. (2019). *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*. Palgrave Pivot Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-22149-2>
- Blic (2022a, april 4). Gabrijel Eskobar: Srbija nije najteža tema Zapadnog Balkana. *Blic*. <https://www.blic.rs/vesti/politika/gabrijel-eskobar-srbija-nije-najteza-tema-zapadnog-balkana/gtl84de>
- Blic (2022b, jul 4). Vučić: Srbija je vojno neutralna ali nije politički. *Blic*. <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-srbija-je-vojno-neutralna-ali-nije-politicki-neutralna-mi-smo-na-evropskom-putu/62822ep>
- Blic (2022c, april 5) Borelji i Varhelji očekuju da se Srbija uskladi sa sankcijama EU protiv Rusije. *Blic*. <https://www.blic.rs/vesti/politika/borelji-i-varhelji-ocekuju-da-se-srbija-uskladi-sa-sankcijama-eu-protiv-rusije/vmb85pr>
- Blic (2023, February 18). Vučić sa Blinkenom: Glavne teme Kosovo i bilateralni odnosi, evo šta o razgovoru kaže državni sekretar SAD. *Blic*. <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-sa-blinkenom-u-minhenu/0ebmmtz>
- Buturović, Ž. & Mijić, E. (2017). *Tradicionalne ideološke kategorije među glasačima Donalda Trampa*. U: Z. Lutovac (Ur.), *Populizam* (str. 179–194). Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje.
- B92 (2022, april 11). Ovo je najdirektnija poruka Sija ikada. Upućena je Putinu i više nema dileme. Zabio mu je noz. *B92*. https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2022&mm=11&dd=04&nav_category=78&nav_id=2237856
- Danas (2022a, oktobar 30). Lavrov: Spremnii smo za pregovore sa Zapadnom ako uzmu u obzir naše interese. *Danas*. <https://www.danas.rs/svet/lavrov-spremnii-smo-na-pregovore-sa-zapadom-ako-uzmu-u-obzir-nase-interese/>

- Danas (2022b, april 21). Po prvi putu istoriji većina građana Srbije protiv ulaska u EU. *Danas*. <https://www.danas.rs/vesti/politika/prvi-put-u-istoriji-vecina-gradjana-srbije-protiv-ulaska-u-eu/>
<https://www.foreignaffairs.com/united-states/dangerous-decade-foreign-policy-world-crisis-richard-haass> (accessed 26 Nov 2022)
- Ignjatović, S. & Buturović, Ž. (2017). *Klasični liberalizam na raskršnici globalizma i izolacionizma*. U: V. Vukotić i dr. (Ur.), *Globalizacija i Izolacionizam* (str. 392–402). Beograd: Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka.
- Ikenberry, G. J. (2020). *A World Safe for Democracy: Liberal internationalism and the crises of Global Orde*. Yale University Press.
- Ikenberry, G. J. (2022, November 1). Why American Power Endures. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/why-american-power-endures-us-led-order-isnt-in-decline-g-john-ikenberry>
- IMF (2019). List of the countries by projected GDP. IMF World Economic Outlook. <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp.php> (accessed 2. Feb 2023)
- Kurir (2023, februar 14). Potpisivanje sporazuma za paket energetske pomoći Srbiji. *Kurir*. <https://www.kurir.rs/vesti/politika/4107410/predsednik-srbije-potpisivanje-finansijskog-sporazuma-za-paket-energetske-podrske-eu>
- Legvold R. (2016). *Return to Cold War*. Cambridge: Polity Press.
- Mearsheimer, J. (2018). *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. New Heaven: Yale University Press.
- Mearsheimer, J. (2022, August 17). Playing with fire in Ukraine, *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine> (accessed 11. Sep 2023)
- MEI (2022). Evropska orijentacija građana Srbije, 2022. Republika Srbija, Ministarstvo za Evropske integracije https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/javno_mnjenje_dec_22.pdf (pristupljeno 3. marta 2023.)
- N1 (2022, decembar 1). Eskobar: Srbija da uvede sankcije Rusiji, ZSO je pravna obaveza i dogodiće se. *N1*. <https://rs.n1info.com/vesti/eskobarsrbija-da-uvede-sankcije-rusiji-zso-je-pravna-obaveza-i-dogodice-se/>
- PBS (2023, February 15). Support for Ukraine aid softens in U.S. public, poll says. *PBS NewsHour*. <https://www.pbs.org/newshour/politics/support-for-ukraine-aid-softens-in-u-s-public-poll-says>
- Pippa N. & Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash, Trump, Brexit and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108595841>
- Politika (2022, septembar 26). Blinken: Bili smo u kontaktu sa Rusijom zbog pretnji nuklearnim oružjem. *Politika*. <https://www.politika.rs/sr/clanak/518409/Blinken-Bili-smo-u-kontaktu-sa-Rusijom-zbog-pretnji-nuklearnim-oruzjem>
- Politika (2023, januar 31). Amerikanci blokirali prijem tzv. Kosova u Savet Evrope. *Politika*. <https://www.politika.rs/scc/clanak/535202/Amerikanci-blokirali-prijem-tzv-Kosova-u-Savet-Evrope>
- Pribičević, O. (2020). Trump, Brexit and the crisis of the world liberal order. *Teorija in Praksa*, 57(2), 471–488. http://iriss.idn.org.rs/369/1/OPribicevic_trump-brexit-in-kriza-liberalne-svetovne-ureditve.pdf
- Pribičević, O. (2021). Tramp, Bregzit i Rusija. *Međunarodni Problemi*, 73(1), 87–105. <https://doi.org/10.2298/MEDJP2101087P>
- Pribičević, O. (2022). Tramp, Džonson i Novi primitivizam. *Etnoantropološki problemi*, 17(1), 327–348. <https://doi.org/10.21301/eap.v17i1.12>
- Roberts, A. (2022, December 19). 'There are three possible outcomes to this war': Henry Kissinger interview. *The Spectator*. <https://www.henrykissinger.com/interviews/there-are-three-possible-outcomes-to-this-war-henry-kissinger-interview/>
- RTS (2023, februar 14). Vučić: Srbija umnogome zavisi od EU i bez nje ne može napred. *RTS*. <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/5122755/vucic-ziofre-eu.html>
- Ryan, M., Hudson, J. & Sonne, P. (2022, November 5). US privately asks Ukraine to show it's open to negotiate with Russia. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/11/05/ukraine-russia-peace-negotiations/>

- Samorukov M. (2019, September 4). Russia and Western Balkans: A last Stand or More of the Same? *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegie.ru/2019/09/04/russia-and-western-balkans-last-stand-or-more-of-same-pub-79796>
- Stent, A. (2019). *Putin's World, Russia Against the West and with the Rest*. New York: Hachette Book Group.
- Stent, A. & Hill, F. (2022, August 25). The world Putin wants. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/world-putin-wants-fiona-hill-angela-stent>
- Stojiljković Z. (2017). *Srbija Traži Vođu*. Beograd: Vukotić Media.

Ognjen Pribičević, Željka Buturović

**THE WAR IN UKRAINE – SERBIA ONCE AGAIN ON THE
EDGE BETWEEN THE EAST AND THE WEST**

Abstract

The aim of this paper is to indicate the possible outcomes of the war in Ukraine and its consequences for Serbia. The differences between the Cold War and this current superpower conflict are analysed. The initial hypothesis of the paper is that the conflict between the West and Russia will last for a long time, that its outcome is unpredictable and that it will narrow the room for manoeuvres in Serbia's foreign policy which in the last two decades, has tried to maintain the process of European integration but also to defend its territorial

integrity. It is to be expected that the pressure of the West on Serbia will increase regarding the harmonization of its external foreign policy with the policy of the EU, but also regarding the signing of the agreement with the so-called Kosovo, which will require Serbia not to oppose the inclusion of the so-called Kosovo in international organizations. Despite the difficulty of the choice that Serbia is facing, we are of the opinion that its political and economic interests primarily lead it in the direction of the EU and the West. In addition to economic and political reasons, Serbia's geographical position, i.e. the fact that it is located in Europe, surrounded by countries that belong to the EU and/or NATO, guides Serbia in the direction of the EU.

Keywords: West, USA, NATO, Russia, Ukraine, Serbia